

Małgorzata Jarczeńska-Podejma

POGLĄDY ESTETYCZNE KONSTANTEGO MARII GÓRSKIEGO

Streszczenie

Autorka w rozprawie doktorskiej podejmuje niezbadany do tej pory temat poglądów estetycznych Konstantego Marii Górskiego (1862-1909). Wyniki przeprowadzonych badań przede wszystkim opiera na materiałach rękopiśmiennych i nielicznych opracowaniach naukowych. Dzięki nim odkrywa postać wszechstronnie uzdolnionego poety, doskonałego nowelisty i błyskotliwego krytyka teatralnego, wreszcie cenionego wykładowcy dziejów malarstwa i architektury w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych oraz kierownika Biblioteki Polskiej w Paryżu. Autorka dysertacji powołuje się na klasyfikację Zdzisława Piaseckiego, zgodnie z którą kwalifikuje Górskiego do drugiego pokolenia pozytywistów polskich. Udowadnia, że Górski był *arbitrem elegantiarum*, ale pozostawał w cieniu innych twórców końca XIX wieku. Choć tworzył w latach 1878-1904, w okresie pozytywizmu i Młodej Polski, to jednak nie ulegał nastrojom tej drugiej epoki, nie oddziaływał na nią i funkcjonował w niej towarzysko.

Praca przybliży związki Górskiego z wpływowymi intelektualistami, publicystami i artystami końca XIX wieku. W pracy wykorzystano korespondencję Górskiego, wybraną spośród dwunastotomowej epistolografii znajdującej się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, która jest ilustracją jego gustów estetycznych i relacji przyjacielskich.

W rozprawie podjęty został także temat jego przyjaźni z Heleną Modrzejewską, Jackiem Malczewskim, Józefem Chełmońskim, Józefem Weyssenhoffem oraz zasygnalizowany wątek krytyki teatralnej uprawianej przez Górskiego.

W dysertacji doktorskiej przywołane zostały idee filhellenizmu europejskiego, stanowiące inspirację dla filhellenizmu polskiego (romantycznego), a także odniesienia do korespondencji sztuk: literatury i sztuk plastycznych (malarstwa i rzeźby), które znajdują odzwierciedlenie w krytyce artystycznej Górskiego, poświęconej sztuce europejskiej i polskiej końca XIX wieku; wszystkie pozostają w zgodzie z jego poglądami estetycznymi. Wykazanie związków Górskiego z epoką oświecenia dopełnia wiedzę na temat jego gustów estetycznych.

Autorka zainspirowała się niepublikowanymi do tej pory utworami literackimi: *Posągi*, *Szkic nienaukowy*, *Odmiana*, *Nasze czasy*, *Odwaga cywilna*, a także opublikowanym zbiorem

wierszy oraz wydaną nowelą *Biblioman*. Ich treści ujawniają gust estetyczny Górskiego, który wykreowanych przez siebie bohaterów literackich wyposażył w umiejętność estetycznego przeżywania otaczającej ich rzeczywistości. Ujawnił w ten sposób prekursorstwo typowych dla Młodej Polski narracji o artystach. Odszukujemy wśród tych postaw wrażliwość na piękno sztuki starożytnej Grecji okresu klasycznego, znajdujemy odwołania do filhellenizmu europejskiego i rozwoju filhellenizmu w Polsce; wyruszamy w europejską *Grand Tour* po muzeach niemieckich oraz galeriach malarstwa za granicą i w kraju, dzięki której poznajemy dzieła sztuki dawnej (szczególnie starożytnej i renesansowej) oraz tej pochodzącej z końca XIX wieku, zwiastującej nowe trendy w sztuce europejskiej i polskiej. Prace z zakresu krytyki artystycznej ujawniają wyraźne predylekcje Górskiego, który cenił malarzy epoki *Quattrocento*, preferował malarstwo impresjonistyczne i pejzażowe, a także malarstwo inspirowane naturą i scenami mitologicznymi oraz motywem akwaticznym; nie utożsamiał się z koncepcją estetyczną Ryszarda Wagnera i jego ideą dzieła totalnego. Jako filhellen, a zarazem zwolennik idei apollinijskiej propagującej sztuki plastyczne, wierny był założeniom sztuki dawnej. Taka postawa wykluczała zainteresowanie Górskiego postawą dionizyjską głoszoną przez Fryderyka Nietzschego.

Przywoływane przez autorkę utwory literackie Górskiego są ilustracją ewolucji jego poglądów estetycznych. W *Wierszach wybranych* zaprezentowany został obraz Hellady w odniesieniu do rytualnych obrzędów oraz kontekstów mitologicznych. W młodzieńczych komediach *Nasze czasy* i *Odwaga cywilna* oraz noweli *Biblioman* pojawiła się śmiała ocena ówczesnej sytuacji Polski na tle europejskim. Uobecniły się w nich również: filhellenizm romantyczny korespondujący z twórczością Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego oraz działalnością Adama Jerzego Czartoryskiego, a także zainteresowanie bizantyzmem i panslawizmem w zabarwieniu Mickiewiczowskim.

Autorka w dysertacji doktorskiej podejmuje wątek wpływu poglądów Hermana Grimma na zainteresowanie Górskiego sztuką starożytnej Grecji okresu klasycznego, które przerodziło się w kult piękna starożytnej Grecji oraz w fascynację filhellenizmem europejskim, kształtującym się pod wpływem dzieł Johanna Wolfganga Goethego, reformy edukacji Wilhelma von Humboldta, literatury Geорга Gordona Byrona, ideałów starożytnej Grecji wzorowanych na Pauzaniu oraz estetyki Johanna Joachima Winckelmanna, zapoczątkowującego w XVIII wieku modę na filhellenizm. Wypowiedane przez bohaterów literackich opinie korespondują z poglądami estetycznymi i biografią Górskiego-arystokraty.